

Validity and Reliability of the Persian Form of the Substance Use Motives Measure

Saeedeh Sadat Mostafavi¹, Shahriar Shahidi^{2*}, Saeed Imani^{3*}, Alireza Noroozi⁴, Pegah Nejat⁵

Abstract

A review of empirical evidence shows that substance use behavior in Adolescents results from different motives such as socializing with friends or escaping negative mood. **Aim:** this research was conducted with the aim of psychometric analysis of the comprehensive version of the Substance Use Motives Measure (SUMM) in adolescents. **Methods:** In this descriptive survey research, from the statistical population of the second high school boys in the 11th district of Tehran in the academic year 1402-1403, a number of 402 adolescents (mean age: 16.93) were selected using the convenience sampling method, responded to the SUMM, and Self-Efficacy-Short Version (SE-SV, Muris, 2001) and the Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS, Zimet, Dahlem, Zimet & Farley, 1988). **Results:** The results of the confirmatory factor analysis showed that the SUMM had good factorial validity with an eight-factor structure consisting of enhancement, social, conformity, anxiety-coping, depression-coping, boredom-coping, self-expansion & performance motives. In addition, the results related to the correlation between the multiple dimensions of the comprehensive model of substance use motives with self-efficacy beliefs and perceived social support defended the criterion validity of the SUMM. Besides, the Cronbach's alpha result showed that the subscales of the SUMM were internally consistent. **Conclusion:** the results of this research, while defending the sound of the theoretical foundation of the comprehensive model of the substance use motives measure in adolescents, showed that the SUMM to understand the reasons for their use of different substances is technically valid and reliable.

Keywords: Validation, Motives, Substance use, Adolescent.

¹. Ph.D. Student in Clinical Psychology, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: S_mostafavi_63@yahoo.com

². Professor, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding author) : Email: S-Shahidi@sbu.ac.ir

³. Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran (Corresponding author) : Email: s_imani@sbu.ac.ir

⁴. Assistant Professor of psychiatry, Iranian National Center for Addiction Studies (INCAS), Iranian Institute for reduction of High-Risk Behaviors, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: A_r_noroozi@yahoo.com

⁵. Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: P_nejat@sbu.ac.ir

روایی و پایایی نسخه فارسی ابزار انگیزه‌های رفتار مصرف مواد در نوجوانان

سعیده سادات مصطفوی^۱، شهریار شهیدی^۲، سعید ایمانی^۳،علیرضا نوروزی^۴ و یگانه نجات^۵

چکیده

مرور شواهد تجربی نشان می‌دهد رفتار مصرف مواد در نوجوانان از انگیزه‌های متفاوتی مانند اجتماعی شدن با گروه دوستان یا اجتناب از خلق منفی، منتج می‌شود. هدف: هدف از این پژوهش تحلیل روان‌سنجی نسخه جامع ابزار سنجش انگیزه‌های رفتار مصرف مواد (بیولکاتی و پسینی، ۲۰۱۹) در نوجوانان است. روش: در این پژوهش توصیفی - پیمایشی، از جامعه آماری دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم منطقه ۱۱ آموزش و پرورش شهر تهران، تعداد ۴۰۲ نوجوان (با میانگین سنی ۱۶/۹۳) به صورت در دسترس انتخاب و به ابزار انگیزه‌های مصرف مواد، نسخه کوتاه پرسش‌نامه خودکارآمدی (موریس، ۲۰۰۱) و مقیاس چندبعدی حمایت اجتماعی ادراک شده (زمیت، دالم، زمیت و فارلی، ۱۹۸۸)، پاسخ دادند. یافته‌ها: نتایج روش آماری تحلیل عاملی تاییدی از مدل جامع هشت‌عاملی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد شامل انگیزه‌های افزایشی، انگیزه‌های اجتماعی، انگیزه‌های تاییدی، انگیزه‌های مقابله با اضطراب، انگیزه‌های مقابله با افسردگی، انگیزه‌های مقابله با خستگی، انگیزه‌های خودبسط‌دهی و انگیزه‌های بهبود کنش‌وری، به طور تجربی، حمایت کرد. هم‌چنین، داده‌های مربوط به همبستگی بین ابعاد چندگانه مدل جامع انگیزه‌های مصرف مواد با باورهای خودکارآمدی و حمایت اجتماعی ادراک شده، از روایی ملاکی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد، دفاع کرد. علاوه بر این، نتایج آلفای کرونباخ نشانگر هماهنگی درونی انگیزه‌های رفتار مصرف مواد در نوجوانان بود. نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش ضمن دفاع از اتقان زیربنای نظری مدل جامع ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان نشان داد که پرسش‌نامه انگیزه‌سازهای مصرف مواد در نوجوانان برای فهم دلایل استفاده آنها از مواد مختلف، از نظر فنی، روا و پایا است.

کلید واژه‌ها: اعتباریابی، انگیزه‌ها، مصرف مواد، نوجوانان.

^۱ - دانشجوی دکتری روان‌شناسی بالینی، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران. ایمیل: S_mostafavi_63@yahoo.com

^۲ - استاد گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). ایمیل: S-Shahidi@sbu.ac.ir

^۳ - استادیار گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). ایمیل: s_imani@sbu.ac.ir

^۴ - استادیار روان‌پزشکی، مرکز ملی مطالعات اعتیاد، کاهش رفتار پرخطر، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. ایمیل: A_r_noroozi@yahoo.com

^۵ - استادیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. ایمیل: P_nejat@sbu.ac.ir

مقدمه

مرور شواهد نشان می‌دهد که محققان مختلف کوشیده‌اند از موضوعی متفاوت، انگیزاننده‌های رفتارهای مصرف مواد را واریسی کنند (یانگ، ۲۰۲۳؛ فلری، ۲۰۲۳). در این بخش، محققان یادآوری می‌کنند که انگیزاننده‌هایی مانند اجتماعی شدن با همسالان^۱ و اجتناب از خلق منفی^۲، از طریق فراخوانی اشکال متفاوتی از رفتار و احساس، پیامدهای متفاوتی را سبب می‌شوند (مارتین، بینکا - بچمن و پالمر، ۲۰۲۱؛ ماتیسن، روزیما، همیسترا، جانسن و ون آرس، ۲۰۲۱؛ رزاقی و همکاران، ۲۰۲۳). به طور کلی، در نظریه‌های انگیزشی، چهار گروه انگیزه‌زیربنایی مصرف مواد در دو بُعد، از یکدیگر متمایز می‌شوند (اسچیر و شیگیتا، ۲۰۲۲). نخست، انگیزه‌های معطوف بر خود^۳ مانند مصرف مواد با هدف لذت یا تهییج (که بیانگر انگیزه‌های افزایشی^۴ هستند) و مقابله با تهدیدگرهای عزت نفس یا اجتناب از هیجانات منفی (که بیانگر انگیزه‌های مقابله‌ای^۵ هستند) و دوم انگیزه‌های اجتماعی^۶ مانند استفاده از مواد با هدف پیوند با دیگران یا بهبود تعاملات اجتماعی (انگیزه‌های اجتماعی) و اجتناب از عدم تایید اجتماعی یا حصول تایید دیگران (انگیزه‌های تایید)^۷ (اساری، نچند و زارع، ۲۰۲۴).

مرور شواهد نشان می‌دهد در بین محققان علاقه‌مند به فهم انگیزه‌های راهبر رفتارهای مصرف مواد، تلاش برای تاکید بر انگیزه‌های بنیادین مشخص، فراگستر و ناوابسته به نوع ماده، از انگیزه‌های اختصاصی و معطوف بر ماده مصرفی مشخص، تمیز داده شده است (ژنگ، لی و ورگانست، ۲۰۲۳). اگر موافق با دیدگاه برخی محققان، اصرار بر بیش‌تعمیم‌دهی انگیزه‌ها به مصرف مواد مختلف، سبب خواهد شد که مشخصه‌های روانی - فعال ساز هر یک از مواد مصرفی، در اولویت تحلیل قرار نگیرد. برای این منظور، لی، نایتبوردز، هیندرشات و گراسبارد (۲۰۰۹) در توسعه ابزار مصرف ماری جوانا، علاوه بر عامل انگیزاننده اجتناب از عواطف منفی، بر انگیزه‌هایی مانند رفع خستگی^۸ و مقابله با احساس ناامنی در موقعیت‌های اجتماعی^۹ تاکید کردند. به طور مشابه، جونز، اسپرادلین، رابینسون و تراگیسر (۲۰۱۴) درباره مصرف تریاک، علاوه بر

1- socializing with friends

2- escaping negative mood

3- self-focused motives

4- enhancement motives

5- coping motives

6- social-focused motives

7- conformity motives

8- alleviate boredom

9- feelings of insecurity that typically arise in social situations

انگیزاننده‌های بنیادین مقابله‌ای، اجتماعی و افزایشی، بر انگیزه تسکین درد نیز اصرار ورزیدند. با این وجود، گروهی از محققان با فهمی واقع‌نگر از وجوه مشابهت و تمیز احتمالی انگیزاننده‌های رفتار مصرف مواد، کوشیدند با تاکید بر شمول حداکثری انگیزاننده‌های مصرف، سنجش دلایل زیربنایی استفاده از مواد را در اولویت قرار دهند (های، لویز - کویینترا، التن، کاران و باف ۲۰۲۴؛ کانینگ و همکاران، ۲۰۲۳). بی‌شک، تعاقب چنین تدبیری در بافتار تحلیل انگیزاننده‌های رفتار مصرف مواد سبب می‌شود که فرصت مقایسه وزن تخصیص یافته به وجوه چندگانه انگیزاننده‌ها برای مواد مختلف، از طریق مدلی جامع و معطوف بر انگیزه‌های مصرف مواد، ممکن گردد.

بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹) طی چند گام از طریق مرور پیشینه تجربی و نظری ایده انگیزاننده‌های مصرف مواد، برای معماری بنای مفهومی جامع پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد کوشیدند. نخست، محققان با رجوع به شواهدی مانند یان و همکاران (۲۰۲۴) و به ویژه از طریق نسخه تجدیدنظرشده پرسش‌نامه انگیزه‌های نوشیدن (کوپر، ۱۹۹۴)، بر چهار بُعد انگیزه‌های افزایشی، مقابله‌ای، اجتماعی و هم‌چنین تایید، اصرار ورزیدند. کوپر، کانتچی، لویت، اربیر و ولف (۲۰۱۶) تاکید می‌کنند اگر مدل مفهومی مشتمل بر چهار وجه انگیزه‌ها، در ابتدا برای نوشیدن در اولویت بوده است، اما متعاقباً شواهدی در دفاع از آن مدل چهار وجهی برای دیگر اشکال مصرف مواد، فراهم می‌آید. علاوه بر این، کانتچی، کیسی، گمیل و انگلز (۲۰۰۵) اگر چه نسخه تجدیدنظرشده پرسشنامه مصرف الکل را به عنوان استاندارد طلایی سنجش انگیزه‌های مصرف الکل بازشناسی کردند، بر مقبولیت فنی و تطابق مفهومی آن برای استفاده دیگر مواد نیز اصرار ورزیدند. در ادامه، بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹) ضمن تصدیق جامعیت مدل مشتمل بر چهار انگیزاننده مصرف شامل انگیزه‌های افزایشی، مقابله‌ای، اجتماعی و هم‌چنین تایید، تاکید کردند که مدل مزبور از شمول انگیزه آگاهی تجربه‌ای بسط یافته، بازمانده است. بنابراین، در طراحی بنای مفهومی مدل جامع ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد، موافق با سیمنز و همکاران (۱۹۹۸) بر نقش انگیزه خودبسطدهی^۱ نیز متمرکز شدند. در بخشی دیگر، بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹) موافق با یافته‌های مطالعات مک‌کابی و تیتیر (۲۰۰۷) و گرانت، اتیوارت، آکتر، بلکول و کانراد (۲۰۰۷) ضمن تاکید بر الگوهای متفاوتی از مشکلات مربوط به استفاده از الکل و به طور خاص، نوشیدن با هدف مقابله با احساسات نگرانی‌زا و افسرده‌ساز، بیش از پیش، بر ضرورت افزودن این دو شیوه مواجهه نیز بر ساختمان مفهومی مدل جامع سنجش انگیزه‌های مصرف، اصرار ورزیدند. علاوه بر این، مرور

1- Drinking Motives Questionnaire-Revised (DMQ-R)

2- gold standard

3- expanded experiential awareness

4- self-expansion motive

پیشینه نشان می‌دهد که به طور ویژه در بین نوجوانان، احساس خستگی و اصرار بر خودانگیزانندگی و گریز از خمودگی نیز یکی دیگر از دلایل توضیح دهنده مصرف مواد تلقی می‌شود (بانفیکلو، ریناتی، آگوس و پینا، ۲۰۱۹). در نهایت، مرور پیشینه نشان می‌دهد که گاه اصرار افراد بر بهبود کُنش‌وری جسمانی‌شان سبب می‌شود که آنها مصرف مواد را در اولویت قرار دهند (راد، ناگینت و کوپر، ۲۰۱۵).

بر اساس آنچه گفته شد، نخستین بار بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹) ضمن مرور تفصیلی سوابق مطالعاتی، توسعه مدل مشتمل بر هشت انگیزاننده افزایشی، اجتماعی، تابید، مقابله با اضطراب، مقابله با افسردگی، مقابله با خستگی، خودبسطدهی و بهبود کُنش‌وری را توسعه و نتایج تحلیل عاملی ابزار سنجش مدل جامع مصرف مواد، از روایی سازه ابزار مزبور، به طور تجربی، حمایت کرد. در این پژوهش، نتایج مربوط به همبستگی وجوه چنگانه انگیزه‌های مصرف مواد با پنج عامل بزرگ شخصیت و نیمرخ خطر استفاده از مواد، شواهد مضاعفی را در دفاع از روایی ملاکی پرسشنامه انگیزه‌های مصرف مواد فراهم آورد.

در پژوهش حاضر، محققان با اطلاع از مقبولیت مشخصه‌های فنی روایی و پایایی ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد و اتقان زیربنای نظری آن و البته، عدم دسترسی به نسخه فارسی چنین ابزاری برای سنجش مدل جامع انگیزه‌های مصرف مواد، تحلیل روان‌سنجی نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد را در اولویت قرار دادند. بنابراین، این پژوهش به کمک گزاره‌های زیر راهبری می‌شود:

آیا نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های رفتار مصرف مواد از روایی سازه برخوردار است؟

آیا نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های رفتار مصرف مواد از روایی ملاکی برخوردار است؟

آیا نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های رفتار مصرف مواد از پایایی (با روش همسانی درونی)، برخوردار است؟

روش

در این پژوهش پیمایشی - توصیفی، جامعه آماری شامل کلیه نوجوانان پسر متوسطه دوم منطقه ۱۱ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند. در این پژوهش، نمونه آماری شامل ۴۰۲ نوجوان، (با میانگین ۱۶/۹۳ و انحراف استاندارد ۰/۳۲) بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. از بین مشارکت‌کنندگان، تعداد ۱۴۱ نوجوان از پایه دهم، تعداد ۱۳۹ نوجوان از پایه یازدهم و در نهایت، تعداد ۱۲۲ نوجوان، از پایه دوازدهم، انتخاب شدند. در این پژوهش، موافق با منطق پیشنهادی کلاین (۲۰۱۵)، با هدف برآورد حجم نمونه، از منطق تطابق

بین تعداد ماده‌های پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد و تعداد مشارکت‌کنندگان، استفاده شد. بر این اساس، با توجه به ۳۲ ماده پرسش‌نامه، با انتخاب بیش از ۱۲ مشارکت‌کننده به ازای هر ماده، در مجموع ۴۰۲ نوجوان، انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش

۱. نسخه کوتاه پرسش‌نامه خودکارآمدی^۱ (موریس، ۲۰۰۱): نسخه کوتاه پرسش‌نامه خودکارآمدی شامل ۲۴ ماده است. در این ابزار، مشارکت‌کنندگان به هر یک از ماده‌ها بر روی یک طیف ۵ درجه‌ای از ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) پاسخ می‌دهند. این پرسش‌نامه سه قلمرو مفهومی مربوط به باورهای خودکارآمدی شامل خودکارآمدی اجتماعی، خودکارآمدی هیجانی و خودکارآمدی تحصیلی را می‌سنجد. در این ابزار، خودکارآمدی اجتماعی بیانگر ادراک فرد از قابلیت خود برای برقراری یک رابطه رضایت‌بخش با دیگران و نمایش رفتارهای ابرازمندانانه در تعامل با آنهاست. خودکارآمدی تحصیلی نیز به ادراک فرد از توانایی خود برای مدیریت رفتار یادگیری، تسلط بر موضوعات درسی و همچنین پاسخ‌دهی به انتظارات تحصیلی خود و دیگران اشاره می‌کند. در نهایت، خودکارآمدی هیجانی، بر ادراک فرد از توانایی خود برای مقابله با هیجانات منفی، دلالت دارد. در مطالعه موریس (۲۰۰۱) که با هدف تحلیل روان‌سنجی نسخه کوتاه پرسش‌نامه خودکارآمدی در بین نوجوانان انجام شد، نتایج تحلیل عاملی از طریق تکرار سه زیرمقیاس خودکارآمدی اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی و خودکارآمدی هیجانی، به طور تجربی از روایی عاملی پرسش‌نامه خودکارآمدی حمایت کرد. همچنین در این مطالعه الگوی پراکندگی مشترک بین زیرمقیاس‌های خودکارآمدی با نمرات افسردگی مشارکت‌کنندگان از روایی سازه پرسش‌نامه نیز به طور تجربی حمایت کرد. علاوه بر این در مطالعه موریس (۲۰۰۱) ضریب همسانی درونی برای زیرمقیاس خودکارآمدی اجتماعی ۰/۸۵ بدست آمد. در این مطالعه، ضرایب همسانی درونی زیرمقیاس‌های خودکارآمدی اجتماعی، خودکارآمدی هیجانی و خودکارآمدی تحصیلی به ترتیب برابر با ۰/۸۶، ۰/۸۸ و ۰/۸۴ بدست آمد.

۲. مقیاس چندبعدی حمایت اجتماعی ادراک شده (زمیت، دالم، زمیت و فارلی، ۱۹۸۸): زمیت و همکاران (۱۹۸۸) این مقیاس را با هدف سنجش سازه حمایت اجتماعی ادراک شده توسعه دادند. این مقیاس شامل ۱۲ ماده است و از سه زیرمقیاس حمایت ناشی از خانواده، دوستان و دیگران مهم تشکیل شده است. در این مقیاس، مشارکت‌کنندگان به هر ماده بر روی

^۱- Self-Efficacy-Short Version (SE-SV)

^۲- Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS)

طیفی هفت درجه‌ای از کاملاً مخالف (۱) تا کاملاً موافق (۷)، پاسخ می‌دهند. در این مقیاس، هر چهار ماده، بر اساس منابع تجارب حمایتی، به یکی از مقیاس خانواده، دوستان و دیگران مهم، مربوط می‌شوند. با افزایش نمره مشارکت کنندگان، بر نمره کلی ادراک از حمایت در آنها افزوده می‌شود. نتایج مطالعات مختلف از مختصات فنی روایی و پایایی مقیاس در نمونه‌های ایرانی و غیرایرانی به طور تجربی حمایت کرده‌اند (زمیت و همکاران، ۱۹۸۸؛ شگری، گرمی نوری، فراهانی و مرادی، ۱۳۹۵). در پژوهش شگری و همکاران (۱۳۹۵) ضرایب همسانی درونی عامل کلی حمایت اجتماعی ادراک شده و مقیاس‌های دیگران مهم، خانواده و دوستان در نمونه دانشجویان ایرانی به ترتیب برابر با ۰/۸۹، ۰/۸۴، ۰/۸۵ و ۰/۹۱ و در نمونه سوئدی به ترتیب برابر با ۰/۹۱، ۰/۸۷، ۰/۸۶ و ۰/۸۸، ضرایب همسانی درونی زیرمقیاس‌های خانواده، دوستان، دیگران مهم و نمره کلی آن به ترتیب برابر با ۰/۸۶، ۰/۸۸، ۰/۸۷ و ۰/۹۵ به دست آمد.

در این مطالعه، برای آماده‌سازی نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد از روش ترجمه مجدد استفاده شد. بنابراین، به منظور استفاده از نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد، نسخه انگلیسی آن برای نمونه نوجوانان ایرانی به زبان فارسی، ترجمه شد. برای این منظور، با هدف حفظ هم‌ارزی زبانی و مفهومی، نسخه فارسی به کمک یک فرد دوزبانه دیگر به انگلیسی برگردانده شدند. در ادامه، دو مترجم درباره تفاوت موجود بین نسخه‌های انگلیسی بحث کردند و از طریق «فرایند مرور مکرر» این تفاوت‌ها به حداقل ممکن کاهش یافت. بر این اساس، ترادف معنایی نسخه ترجمه شده با نسخه اصلی، به دقت، بررسی شد.

منطق تحلیل داده‌ها

در این مطالعه، تحلیل داده‌ها بر پایه نظریه کلاسیک تست انجام شد. ابقا یا حذف مواد نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان، به اتکای مشخصه‌های آماری تحلیل عاملی صورت گرفت. در این مطالعه، برای استفاده از تحلیل عامل تأییدی از روش بیشینه درست-نمایی^۱ برای برآورد مدل و هم‌سو با پیشنهاد میرز، گامست و گارینو (۲۰۱۶) به منظور ارائه یک ارزیابی جامع از برازش الگو از شاخص مجذور خی (χ^۲)، شاخص مجذور خی بر درجه آزادی

^۱- back translation

^۲- iterative review process

^۳- maximum likelihood

(χ^2/df) ، شاخص برازش مقایسه‌ای^۱ (CFI)، شاخص نیکویی برازش^۲ (GFI)، شاخص نیکویی برازش انطباقی^۳ (AGFI) و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب^۴ (RMSEA)، استفاده شد. هم‌سو با نتایج مطالعات بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹)، در این پژوهش نیز الگوی اندازه‌گیری مشتمل بر هشت عامل به عنوان الگوی مفروض ارجح، انتخاب و آزمون شد.

یافته‌ها

در این مطالعه، داده‌ها با استفاده از بسته‌های آماری SPSS-18 و AMOS-18 تجزیه و تحلیل شدند. پس از گردآوری داده‌ها و قبل از تحلیل و واریانس تاییدی آنها، پیش‌فرض‌های بهنجاری^۵ و هم‌خطی چندگانه آزمون شدند. برای این منظور، ابتدا مفروضه‌های بهنجاری و هم‌خطی چندگانه و هم‌چنین، داده‌های غیرعادی (دور افتاده)^۶ واریانس شدند. در این پژوهش، موافق با پیشنهاد تاباچنیک و فیدل (۲۰۰۷) داده‌های غیرعادی تک‌متغیری، از طریق نمرات استاندارد Z در بسته آماری SPSS، چک شدند. در این بخش، نتایج نشان داد که هیچ داده دورافتاده یا غیرعادی در محدوده داده‌های پیش‌بینی شده وجود نداشت. جدول ۱، اندازه‌های توصیفی میانگین، انحراف استاندارد و آماره‌های چولگی^۸ و کشیدگی^۹ را برای ماده‌های نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان، نشان می‌دهد. انحراف استاندارد ماده‌های ابزار سنجش پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان در بازه ۱/۳۹ تا ۱/۶۹، به دست آمدند. نتایج مربوط به آماره‌های چولگی و کشیدگی به ترتیب برابر با $(|1/22| <)$ و $(|1/27| <)$ به دست آمد که نشان داد هیچ یک از ماده‌های مقیاس، از نقاط برش پیشنهادی برای آماره‌های چولگی برابر با ۳| و کشیدگی برابر با ۸| بیشتر نبودند. بنابراین، هم‌سو با منطق پیشنهادی کلاین (۲۰۱۵) مفروضه بهنجاری تک‌متغیری برای هر یک از ماده‌های نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان، رعایت شده است. علاوه بر این، در این پژوهش، به منظور آزمون مفروضه هم‌خطی چندگانه، از آماره‌های تحمل^{۱۰} و عامل تورم واریانس^{۱۱} استفاده شد. در این

1- Comparative Fit Index (CFI)

2- Goodness of Fit Index (GFI)

3- Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)

4- Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

5- normality

6- Multicollinearity

7- outliers

8- skewness

9- kurtosis

10 - tolerance

11 - variance inflation factor

بخش، هم‌سو با پیشنهاد هاینر، بلک، بابین و آندرسون (۲۰۱۰) از آنجا که تمامی مقادیر مربوط به آماره تحمل بزرگتر از ۰/۱۰ و همه مقادیر آماره VIF نیز کوچکتر از ۳ بودند، بنابراین، مفروضه عدم هم‌خطی رعایت شد.

جدول ۱. اندازه‌های توصیفی میانگین، انحراف معیار و آماره‌های چولگی و کشیدگی پرسش‌نامه

انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان

ماده‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
نوجوانان اغلب به این دلیل از مواد مخدر استفاده می‌کنند که ...				
۱. سرگرم کننده است.	۲/۰۸	۱/۳۹	۱/۲۲	-۰/۴۳
۲. هیجان‌انگیز است.	۲/۳۰	۱/۴۸	۰/۹۹	-۰/۲۱
۳. لذت‌بخش است.	۱/۸۸	۱/۴۴	۱/۵۶	۱/۲۴
۴. حال آدم را خوب می‌کند.	۲/۱۷	۱/۴۵	۱/۱۳	۰/۲۱
۵. نشان می‌دهد آنها رفیق نیمه‌راه نیستند و با دوستان، همراهی می‌کنند.	۲/۳۴	۱/۵۰	۰/۹۶	-۰/۱۶
۶. آن رفتار را شیوه‌ای برای جشن گرفتن و شادی جمعی، تلقی می‌کنند.	۲/۵۴	۱/۵۶	۰/۷۲	-۰/۶۸
۷. در موقعیت‌های خاصی، مرسوم است.	۲/۳۰	۱/۵۰	۱/۰۵	۰/۰۵
۸. سبب می‌شود که آنها از لحظات بودن در کنار دوستان‌شان، بیشتر لذت ببرند.	۲/۵۲	۱/۵۹	۰/۸۱	-۰/۵۶
۹. آنها دوست ندارند از جانب دوستان کنار گذاشته شوند.	۲/۶۱	۱/۵۷	۰/۵۳	-۱/۰۴
۱۰. از طرف رفقا‌شان، دوست داشته شوند.	۲/۳۵	۱/۵۳	۰/۸۶	-۰/۵۵
۱۱. دوستان‌شان به آنها فشار می‌آورند که از مواد استفاده کنند.	۲/۷۲	۱/۶۱	۰/۶۱	-۰/۹۳
۱۲. با گروهی که خود را عضو آن می‌دانند، هر چه بیشتر، هم‌رنگ شوند.	۲/۹۰	۱/۶۱	۰/۳۵	-۱/۱۷
۱۳. آرامش یابند.	۳/۷۶	۱/۶۴	-۰/۲۵	-۱/۱۴
۱۴. از این طریق، بیشتر به خود اعتماد کنند.	۳/۵۷	۱/۶۵	-۰/۰۵	-۱/۱۹
۱۵. در لحظاتی که احساس نگرانی می‌کنند، به آرامش آنها کمک می‌کند.	۳/۳۷	۱/۵۱	-۰/۶۵	-۰/۶۴
۱۶. اضطراب آنها را کم می‌کند.	۳/۶۰	۱/۵۳	-۰/۱۱	-۱/۰۲
۱۷. احساس ناراحتی آنها را برطرف می‌کند.	۳/۱۸	۱/۶۹	۰/۲۳	-۱/۲۷
۱۸. کمک می‌کند آنها کمتر احساس افسردگی کنند.	۲/۶۶	۱/۶۰	۰/۶۷	-۰/۷۸
۱۹. افکار منفی آنها را از بین می‌برد.	۲/۹۰	۱/۶۶	۰/۵۰	-۰/۹۸

۰/۸۳	۰/۷۰	۱/۶۰	۲/۵۶	۲۰. اجازه نمی‌دهند آنها در دام فکرهای منفی، اسیر شوند.
۰/۷۸	۰/۶۶	۱/۵۵	۲/۷۲	۲۱. می‌خواهند کاری را انجام دهند.
۰/۱۱۸	۰/۳۵	۱/۶۷	۲/۸۹	۲۲. احساس خستگی را در خود کاهش دهند.
۰/۸۹	۰/۵۵	۱/۶۳	۲/۸۵	۲۳. نشان دهند کاری جز این را برای کاهش خستگی خود، بلد نیستند.
۰/۱۴	۰/۴۰	۱/۶۷	۲/۹۷	۲۴. وقت بگذرانند.
۰/۲۳	۰/۰۱	۱/۶۴	۲/۵۷	۲۵. خود را بهتر بشناسند.
۰/۳۴	۰/۱۸	۱/۶۲	۲/۶۹	۲۶. به آنها کمک می‌کند خلاقانه‌تر، عمل کنند.
۰/۸۱	۰/۵۳	۱/۶۰	۲/۹۱	۲۷. موضوعات را به طریقی متفاوت، درک کنند.
۰/۹۸	۰/۴۳	۱/۶۱	۲/۹۹	۲۸. بهتر بتوانند اتفاقات پیرامونی‌شان را بپذیرند.
۰/۸۲	۰/۵۳	۱/۵۶	۲/۸۲	۲۹. عملکردشان بهتر شود.
۰/۰۸	۰/۳۷	۱/۵۸	۲/۸۹	۳۰. میزان انرژی‌شان افزایش یابد.
۰/۰۹	۰/۲۲	۱/۵۷	۲/۸۸	۳۱. با تمرکز بیشتر مطالعه کنند.
۰/۸۶	۰/۶۰	۱/۵۹	۲/۷۸	۳۲. بیشتر احساس سرزندگی کنند.

در این بخش، به منظور تعیین روایی عاملی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان از روش آماری تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد. به بیان دیگر، به منظور تایید ماهیت چندبُعدی ابزار سنجش، از مدل یابی معادله ساختاری به کمک تحلیل عاملی تاییدی، استفاده شد. بنابراین، به منظور آزمون فرضیه مربوط به بارهای عاملی عامل‌ها، در تحلیل عاملی تاییدی از روش برآورد بیشینه درست‌نمایی، استفاده شد. در این بخش، در گام نخست، به منظور ارزیابی برازندگی مدل، مدل استقلال^۱ با مدل مفروض، مقایسه شد. نتایج نشان داد که اندازه‌های نیکویی برازش برای مدل استقلال، که در آن فرض می‌شود همه متغیرها ناهم‌بسته‌اند، بر برازندگی ضعیفی مدل مزبور با داده‌ها، دلالت داشت ($\chi^2/df = ۱۳/۲۱$ ، $p < ۰/۰۰۱$ ، $N = ۴۰۲$ ، $\chi^2 = ۴۹۶$). در این پژوهش، با توجه به عدم اجماع نظر آماردانان درباره اندازه‌های نیکویی برازش ترجیحی (کلاین، ۲۰۱۵؛ میرز و همکاران، ۲۰۱۶)، هم‌سو با منطق پیشنهادی آربوکی و وسکی (۱۹۹۹)، به طور هم‌زمان، بر اندازه‌های نیکویی برازش مختلف، عبارات خطای باقیمانده^۲ و شاخص‌های اصلاح^۳ تاکید شد (جدول ۲).

در ادامه، ساختار تک‌بُعدی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان، انتخاب و آزمون شد. نتایج مربوط به شاخص‌های برازش مدل سه‌عاملی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای

^۱- independence model

^۲- residual error terms

^۳- modification indices

نوجوانان در هر یک از شاخص‌های پیشنهادی میرز و همکاران (۲۰۱۶) شامل شاخص مجذور خی (χ^2)، شاخص نسبت مجذور خی بر درجه آزادی (χ^2/df)، شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش انطباقی (AGFI) و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA) به ترتیب برابر با ۳۱۵۵/۴۴، ۶/۸۰، ۰/۵۶، ۰/۶۰، ۰/۵۴ و ۰/۱۲ به دست آمد که نشان داد مدل با داده‌ها برازش ضعیفی داشت (جدول ۲).

در نهایت، ساختار هشت‌بُعدی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان، انتخاب و آزمون شد. نتایج مربوط به شاخص‌های برازش مدل هشت‌عاملی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان در هر یک از شاخص‌های پیشنهادی میرز و همکاران (۲۰۱۶) شامل شاخص مجذور خی (χ^2)، شاخص نسبت مجذور خی بر درجه آزادی (χ^2/df)، شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش انطباقی (AGFI) و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA) به ترتیب برابر با ۹۳۴/۳۳، ۲/۱۴، ۰/۹۵، ۰/۹۳، ۰/۹۱ و ۰/۵۳ به دست آمد که بر برازش قابل قبول مدل با داده‌ها دلالت داشت (جدول ۲).

جدول ۲. اندازه‌های نیکویی برازش و مقادیر بارهای عاملی مدل‌های اندازه‌گیری رقیب

مدل‌های رقیب	χ^2	χ^2/df	GFI	AGFI	CFI	RMSEA	loadings
استقلال	۶۵۴۹/۸۶	۱۳/۲۱	۰/۲۶	۰/۲۱	۰/۰۰	۰/۱۷	-
تک‌عاملی	۳۱۵۵/۴۴	۶/۸۰	۰/۶۰	۰/۵۴	۰/۵۶	۰/۱۲	-۰/۷۱ ۰/۲۰
هشت‌عاملی	۹۳۴/۳۳	۲/۱۴	۰/۹۳	۰/۹۱	۰/۹۵	۰/۵۳	-۰/۸۵ ۰/۵۰

جدول ۳ نتایج مربوط به وزن‌های رگرسیونی ساختار هشت‌عاملی مدل اندازه‌گیری پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان را نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که جمیع وزن‌های رگرسیونی از لحاظ آماری معنادارند ($P < ۰/۰۰۱$). بر اساس جدول ۳، وزن‌های رگرسیونی برای عامل انگیزه‌های افزایشی در بازه ۰/۷۴ تا ۰/۸۵، وزن‌های رگرسیونی برای عامل انگیزه‌های اجتماعی در بازه ۰/۷۱ تا ۰/۷۸، وزن‌های رگرسیونی برای عامل انگیزه‌های تایید در بازه ۰/۷۲ تا ۰/۸۳، وزن‌های رگرسیونی برای عامل انگیزه‌های مقابله با اضطراب در بازه ۰/۶۰ تا ۰/۷۴، وزن‌های رگرسیونی برای عامل انگیزه‌های مقابله با افسردگی در بازه ۰/۷۰ تا ۰/۸۰، وزن‌های رگرسیونی

برای عامل انگیزه‌های مقابله با خستگی در بازه ۰/۶۵ تا ۰/۸۳، وزن‌های رگرسیونی برای عامل انگیزه‌های خودبسطدهی در بازه ۰/۶۶ تا ۰/۸۰ و در نهایت، وزن‌های رگرسیونی برای عامل انگیزه‌های بهبود کُنش‌وری در بازه ۰/۵۰ تا ۰/۷۸، به دست آمد. علاوه بر این، در جدول ۳، مقادیر وزن‌های رگرسیونی، آلفای کرانباخ، همبستگی هر ماده با نمره کل و مقدار آلفا با فرض حذف ماده برای مدل هشت‌عاملی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان را نشان می‌دهد.

جدول ۳. وزن‌های رگرسیونی، آلفای کرانباخ، همبستگی هر ماده با نمره کل و مقدار آلفا با فرض حذف

ماده برای مدل هشت‌عاملی

ماده‌ها	بار عاملی	همبستگی هر ماده	آلفای کرونباخ با فرض حذف ماده
انگیزه‌های افزایشی $\alpha=0/86$			
۱	۰/۸۵	۰/۷۸	۰/۷۹
۲	۰/۷۵	۰/۶۸	۰/۸۳
۳	۰/۷۴	۰/۶۶	۰/۸۳
۴	۰/۷۸	۰/۷۰	۰/۸۲
انگیزه‌های اجتماعی $\alpha=0/84$			
۵	۰/۷۱	۰/۶۵	۰/۸۰
۶	۰/۷۴	۰/۶۷	۰/۷۹
۷	۰/۷۸	۰/۶۷	۰/۷۹
۸	۰/۷۶	۰/۶۷	۰/۷۹
انگیزه‌های تایید $\alpha=0/85$			
۹	۰/۷۵	۰/۶۸	۰/۸۱
۱۰	۰/۸۳	۰/۷۳	۰/۷۹
۱۱	۰/۷۲	۰/۶۵	۰/۸۳
۱۲	۰/۷۷	۰/۷۰	۰/۸۱
انگیزه‌های مقابله با اضطراب $\alpha=0/76$			
۱۳	۰/۷۴	۰/۶۱	۰/۶۸
۱۴	۰/۷۱	۰/۶۰	۰/۶۹
۱۵	۰/۶۰	۰/۵۲	۰/۷۳
۱۶	۰/۶۳	۰/۵۳	۰/۷۳
انگیزه‌های مقابله با افسردگی $\alpha=0/84$			

۰/۷۹	۰/۶۷	۰/۷۵	۱۷
۰/۷۹	۰/۶۸	۰/۷۷	۱۸
۰/۷۶	۰/۷۴	۰/۸۰	۱۹
۰/۸۲	۰/۵۹	۰/۷۰	۲۰
انگیزه‌های مقابله با خستگی $\alpha=0/85$			
۰/۸۱	۰/۷۰	۰/۷۸	۲۱
۰/۷۸	۰/۷۶	۰/۸۱	۲۲
۰/۸۰	۰/۷۱	۰/۸۳	۲۳
۰/۸۲	۰/۶۰	۰/۶۵	۲۴
انگیزه‌های خودبسطدهی $\alpha=0/82$			
۰/۷۶	۰/۶۸	۰/۸۰	۲۵
۰/۷۷	۰/۶۵	۰/۷۳	۲۶
۰/۷۷	۰/۶۶	۰/۷۴	۲۷
۰/۸۰	۰/۶۰	۰/۶۶	۲۸
انگیزه‌های بهبود کُنش‌وری $\alpha=0/75$			
۰/۶۶	۰/۶۰	۰/۷۴	۲۹
۰/۶۸	۰/۵۵	۰/۶۱	۳۰
۰/۷۴	۰/۵۰	۰/۵۰	۳۱
۰/۶۵	۰/۶۱	۰/۷۸	۳۲

روایی ملاکی

در این بخش، به منظور تعیین روایی ملاکی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان، موافق با پیشینه نظری و تجربی، همبستگی بین ابعاد چندگانه پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان با وجوه خودکارآمدی اجتماعی، خودکارآمدی هیجانی و خودکارآمدی تحصیلی و همچنین نمره کلی ادراک از حمایت اجتماعی ادراک شده در نوجوانان، محاسبه شد. در این بخش، نتایج مربوط به همبستگی بین ابعاد چندگانه پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان با وجوه خودکارآمدی اجتماعی، خودکارآمدی هیجانی و خودکارآمدی تحصیلی و همچنین نمره کلی ادراک از حمایت اجتماعی ادراک شده در نوجوانان، شواهد متقنی در دفاع از روایی ملاکی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد برای نوجوانان، فراهم آورد (جدول ۴).

جدول ۴. همبستگی انگیزه‌های مصرف مواد با ابعاد ادراک از خودکارآمدی و حمایت اجتماعی ادراک

شده

حمایت اجتماعی	خودکارآمدی اجتماعی	خودکارآمدی هیجانی	خودکارآمدی تحصیلی
انگیزه‌های افزایشی	۰/۳۸**	۰/۳۴**	۰/۳۱**
انگیزه‌های اجتماعی	۰/۴۵**	۰/۴۷**	۰/۲۷**
انگیزه‌های تایید	۰/۴۰**	۰/۳۸**	۰/۳۰**
انگیزه‌های مقابله با اضطراب	۰/۳۱**	۰/۳۲**	۰/۳۱**
انگیزه‌های مقابله با افسردگی	۰/۳۴**	۰/۳۵**	۰/۳۴**
انگیزه‌های مقابله با خستگی	۰/۳۰**	۰/۳۱**	۰/۳۳**
انگیزه‌های خودبسطدهی	۰/۳۲**	۰/۳۰**	۰/۲۹**
انگیزه‌های بهبود کُنش‌وری	۰/۳۵**	۰/۳۵**	۰/۳۰**

**P<۰/۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تحلیل روان‌سنجی نسخه فارسی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان انجام شد. نتایج روایی سازه ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان از مدل جامع هشت عاملی پرسش‌نامه شامل انگیزه‌های افزایشی، انگیزه‌های اجتماعی، انگیزه‌های تایید، انگیزه‌های مقابله با اضطراب، انگیزه‌های مقابله با افسردگی، انگیزه‌های مقابله با خستگی، انگیزه‌های خودبسطدهی و انگیزه‌های بهبود کُنش‌وری، به طور تجربی، حمایت کرد. در بخشی دیگر، نتایج مربوط به همبستگی بین ابعاد چندگانه مدل جامع سنجش انگیزه‌های مصرف مواد با وجوه چندگانه خودکارآمدی اجتماعی، هیجانی و تحصیلی و همچنین ادراک از حمایت اجتماعی، شواهدی مضاعف را در دفاع از روایی ملاکی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد، فراهم آورد. علاوه بر این، نتایج مربوط به ضرایب همسانی درونی ابعاد چندگانه مدل جامع سنجش انگیزه‌های مصرف مواد نشان داد که پرسش‌نامه از پایایی لازم برخوردار است.

در بخش نخست، نتایج پژوهش حاضر موافق با یافته‌های مطالعات بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹) و سیکر و همکاران (۲۰۲۱) از بسندگی مفهومی زیربنای نظری ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان، به طور تجربی، حمایت کرد. نتایج در این بخش نشان داد که موافق با روی‌آوردهای انگیزشی در بافتار مصرف مواد، انگیزاننده‌های مصرف با شمول ابعادی متفاوت مانند انگیزه‌های افزایشی، انگیزه‌های اجتماعی، انگیزه‌های تایید، انگیزه‌های مقابله با اضطراب، انگیزه‌های مقابله با افسردگی، انگیزه‌های مقابله با خستگی، انگیزه‌های خودبسطدهی و انگیزه‌های بهبود کُنش‌وری، رفتارهای مصرف مواد در نوجوانان را سبب می‌شوند (نابازی و همکاران، ۲۰۲۴). محققان در این بخش تاکید می‌کنند اگر چه ممکن است وزن تخصیص یافته به ابعاد ویژه‌ای از انگیزاننده‌های مصرف برای انواع مختلف از مواد، متفاوت باشد، اما، اصرار بر مواضع بیش‌بافتاری رویکرد اخیر

سبب نمی‌شود که محققان از اخذ رویکردی باهم‌نگر نسبت به توان انگیزاننده‌ها برای مصرف مواد، روی برتابند (ایرابر و همکاران، ۲۰۲۳). علاوه بر این، تکرار ساختار مفهومی جامع ابزار سنجش انگیزه‌ها در نوجوانان ایرانی نشان می‌دهد که تعاقب چنین روی آوردی به واریس سهم انگیزه‌ها در بافتار مصرف مواد، موافق با تاکید دیگر محققان مانند مارینو و همکاران (۲۰۲۴)، فرصتی را تدارک خواهد دید تا توان انگیزاننده‌ها برای مصرف مواد مختلف با یکدیگر، مقایسه شوند. به بیان دیگر، مرور دیرینه پژوهشی شکل دهنده به بنای مفهومی جامع ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد نشان می‌دهد که بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹) پس از تمرکزی مکفی بر سهم قابل منتسب به انگیزاننده‌های متفاوت مصرف مواد مختلف، بر جامعیت مدل اندازه‌گیری مشتمل بر هشت عامل انگیزه‌ساز مصرف مواد، تاکید ورزیدند. بنابراین، نتایج این پژوهش موافق با مطالعات بیولکاتی و پسینی (۲۰۱۹) و افراطی و اسپادا (۲۰۲۲) نشان می‌دهد که رصد تفصیلی سابقه پژوهشی مربوط به انگیزه‌سازهای مصرف، ضریب ایمنی بنای مفهومی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف موارد را تقویت می‌کند.

در بخشی دیگر، نتایج این پژوهش با تاکید بر همبستگی بین ابعاد مختلف مدل جامع انگیزه‌سازهای مصرف مواد با وجوه مختلف باورهای خودکارآمدی اجتماعی، هیجانی و تحصیلی، از روایی ملاکی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان، به طور تجربی، حمایت کردند. در این پژوهش، موافق با یافته‌های مطالعات گرینی، کارچماراس، دیویس، سارگاس و پرستان هاینز (۲۰۲۳)، زکریا، ساساگاوا و عیسی (۲۰۲۱) و هالسمنس، آتن، شیون و پیلن (۲۰۲۱)، با افزایش باورهای خودکارآمدی نوجوانان از توان انگیزه‌سازها برای مصرف مواد در آنها کاسته شد. به بیان دیگر، نتایج در این بخش، موافق با یافته‌های مطالعات گلابر، جامیسون، تانگ، لیندان و پالاک (۲۰۲۴)، آپیسان (۲۰۲۰) و شائو و همکاران (۲۰۲۴)، از ظرفیت مراقبتی باورهای خودکارآمدی در مصونیت‌آفرینی برای نوجوانان با هدف عدم تمایل‌مندی به استفاده از مواد، به طور تجربی، حمایت کرد. نتایج در این بخش نشان می‌دهند که افزایش باورهای خودکارآمدی در نوجوانان سبب می‌شود که آنها در بافتار رویارویی با تجارب فشارزا، به دلیل تمایل‌مندی به استفاده از شیوه‌های انطباقی نظم‌بخشی هیجانی مانند بازارزیایی مثبت، پذیرش و تمرکز مجدد بر مسئله در مقایسه با شیوه‌های ناسازگارانه‌ای مانند خودسرزشی، دگرسرزشی، فاجعه‌سازی و نشخوارگری، از توان انگیزه‌سازهای مختلف برای ترغیب آنها به مصرف مواد، به مثابه یک مواجهه گریز‌محور و نانطباقی، بیش از پیش کاسته شود. علاوه بر این، نتایج در این بخش نشان می‌دهد که با افزایش در باورهای خودکارآمدی نوجوانان و متعاقب آن تمایل‌مندی نوجوانان به استفاده

از تفاسیر خودتوانمندساز^۱ در مقایسه با تفاسیر خودناتوان‌ساز^۲ در بافتار رویارویی با تجارب چالش‌زا، از آنها در برابر انگیزه‌سازهای متفاوت مصرف مواد، مراقبت می‌کند (مک‌کانل، میمیتوویک و ریچاردسون، ۲۰۱۴).

در بخشی دیگر، نتایج مربوط به همبستگی بین ابعاد مختلف مدل جامع ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد با حمایت اجتماعی ادراک شده در آنها، شواهدی دیگر را در دفاع از روایی ملاکی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان، فراهم آورد. نتایج در این بخش نیز موافق با یافته‌های مطالعات تراکا (۲۰۲۰)، کانینگ و همکاران (۲۰۲۳) وهاماند، خارانا و استارمشاک (۲۰۲۱) از توان محافظتی تجارب حمایتی نوجوان در ایمنی‌آفرینی برای آنها با هدف مقاومت در برابر انگیزه‌سازهای چندگانه مصرف مواد در نوجوانان، حمایت کرد. نتایج در این بخش موافق با آموزه‌های مستخرج از فرضیه بسط‌آدر بافتار مشخصه‌های کنشی تجارب حمایتی در محافظت از نوجوان در رجوع به شیوه‌های نائطباقی پاسخ به موقعیت‌های استرس‌زای پیرامونی، نشان می‌دهد که تجارب حمایتی از طریق گسترانیدن منابع مقابله‌ای و سرمایه روان‌شناختی نوجوانان سبب می‌شوند که آنها در مواجهه با شرایط فشارزا، تاب‌آورانه‌تر پاسخ دهند. به بیان دیگر، بر اساس آموزه‌های مستخرج از مفروضه بسط، ادراک از حمایت اجتماعی با فزون‌بخشی منابع مقابله موقعیتی نوجوان سبب می‌شود که او در رویارویی با تجارب استرس‌زای پیرامونی، کمتر از جانب انگیزه‌سازهای مصرف مواد، در معرض خطر سوء مصرف قرار گیرد. به بیان دیگر، نتایج در این بخش نشان می‌دهد که ادراک از دگرمراقبتی، خودمراقبت‌گری را در بافتار مدیریت رفتار خویشتن در مواجهه با تجارب چالش‌زا، سبب می‌شود (جارتیکی و همکاران، ۲۰۲۲؛ شائو و همکاران، ۲۰۲۳؛ ناماوانگی و همکاران، ۲۰۲۴).

اگر چه در این پژوهش، برای نخستین بار، تحلیل روان‌سنجی نسخه فارسی پرسشنامه انگیزه‌های مصرف مواد در اولویت قرار گرفت، اما چند محدودیت دارد. اول، واریس مشخصه‌های فنی روایی و پایایی ابزار سنجش انگیزه‌های رفتار مصرف مواد به روایی عاملی و روایی ملاکی و همچنین، ضرایب همسانی درونی، محدود شد. بنابراین، فهم کامل‌تر ویژگی‌های فنی ابزار منتخب، از طریق استفاده از دیگر روش‌ها مانند روایی همگرا، روایی تشخیصی و پایایی به کمک روش آزمون - بازآزمون، ممکن می‌شود. دوم، در این پژوهش، مشارکت‌کنندگان به طریقی غیراحتمالاتی از بین گروهی از نوجوانان پسر در یک منطقه مشخص شهر تهران، انجام شد. بنابراین، تحلیل

^۱- empowering interpretations

^۲- disempowering interpretations

^۳- elaboration hypothesis

تغییرناپذیری جنسی^۱ ساختار عاملی پرسش‌نامه انگیزه‌های مصرف مواد منوط به آن است که در مطالعات بعدی، مشارکت‌کنندگان از بین دو گروه نوجوانان دختر و پسر، انتخاب شوند. در مجموع، نتایج این پژوهش ضمن دفاع از اتقان زیربنای نظری مدل جامع ابزار سنجش انگیزه‌های مصرف مواد در نوجوانان نشان داد که پرسشنامه انگیزه‌سازهای مصرف مواد در نوجوانان برای فهم دلایل استفاده آنها از مواد مختلف، از نظر فنی، روا و پایا است.

موازین اخلاقی

پژوهش حاضر با رعایت موازین اخلاقی شامل اخذ رضایت کتبی از آزمودنی‌ها، محرمانه بودن اطلاعات، رازداری، تحریف نشدن داده‌ها و ورود و خروج داوطلبانه آزمودنی‌ها از پژوهش اجرا شده است. کد اخلاق این پژوهش توسط معاونت تحقیقات و فن‌آوری دانشگاه علوم پزشکی تهران با شماره IR.TUMS.VCR.REC.1398.067 در مورخ ۱۳۹۸/۰۲/۰۴ مورد تایید قرار گرفته و تمامی شرکت‌کنندگان از اهداف پژوهش مطلع بودند.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول وظیفه اجرای پژوهش، گردآوری داده‌ها و نوشتار نسخه اولیه مقاله، نویسنده دوم (مسئول اول) نظارت بر نهایی‌سازی مقاله و مدیریت طرح، نویسنده سوم (مسئول دوم) نظارت بر روند ویرایش مقاله و صحت داده‌های پژوهش، نویسنده چهارم همکاری در آماده‌سازی نسخه فارسی پرسش‌نامه و تطابق نسخه ترجمه شده با نسخه اصلی و نویسنده پنجم نظارت بر روش‌های آماری مورد استفاده در پژوهش را برعهده داشتند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

سپاسگزاری

مطالعه حاضر برگرفته از پایان‌نامه خانم سعیده سادات مصطفوی در مقطع دکتری رشته روان‌شناسی بالینی دانشگاه شهید بهشتی است. بدین‌وسیله از مدیریت دانشگاه و دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، اساتید راهنما، مشاور و داور و تمامی شرکت‌کنندگان محترم در این

^۱- gender invariance

پژوهش شامل دانش‌آموزان و والدین و معلمان آنها تشکر و قدردانی به عمل می‌آید. این مقاله بدون دریافت هیچ‌گونه حمایت مالی صورت گرفته است.

References

- Acheson, A. (2020). Behavioral processes and risk for problem substance use in adolescents. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*, 198, 173021
- Arbuckle, J. L., & Wothke, W. (1999). *Amos 4.0 user's guide: SPSS. (240-260)*. Chicago: Small Waters Corporation. [\[link\]](#)
- Assari, S., Najand, B., & Zare, H. (2024). The link between residential stability and youth substance use: Role of stressful life events and behavioral problems. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 2, 100084. [\[link\]](#)
- Biolcati, R., & Passini, S. (2019). Development of the Substance Use Motives Measure (SUMM): A comprehensive eight-factor model for alcohol/drugs consumption. *Addictive Behaviors Reports*, 10, 100199. [\[link\]](#)
- Bonfiglio, N. S., Renati, R., Agus, M., & Penna, M. P. (2019). Validation of a substance craving questionnaire (SCQ) in Italian population. *Addictive Behaviors Reports*, 9, 100172. [\[link\]](#)
- Cooper, M. L. (1994). Motivations for alcohol use among adolescents: Development and validation of a four-factor model. *Psychological Assessment*, 6(2), 117–128. [\[link\]](#)
- Cooper, M. L., Kuntsche, E., Levitt, A., Barber, L. L., & Wolf, S. (2016). Motivational models of substance use: A review of theory and research on motives for using alcohol, marijuana, and tobacco. *The Oxford handbook of substance use and substance use disorders*, 1, 375–421. [\[link\]](#)
- Efrati, Y., & Spada, M. M. (2022). Self-perceived substance and behavioral addictions among Jewish Israeli adolescents during the COVID-19 pandemic. *Addictive Behaviors Reports*, 15, 100431. [\[link\]](#)
- Erhabor, J., Boakye, E., Osuji, N., Obisesan, O., Osei, A. D., Mirbolouk, H., Stokes, A. C., Dzaye, O., El-Shahawy, O., Rodriguez, C. J., Hirsch, G. A., Benjamin, E. J., DeFilippis, A. P., Robertson, R. M., Bhatnagar, A., & Blaha, M. J. (2023). Patterns of tobacco product use and substance misuse among adolescents in the United States. *Preventive Medicine Reports*, 33, 102207. [\[link\]](#)
- Fleary, S. A. (2023). The relationship between health literacy and correlates of adolescents' obesogenic and substance use behaviors. *Journal of Pediatric Nursing*, 70, 40-47. [\[link\]](#)

- Glasser, N. J., Jameson, J. C., Tung, E. L., Lindan, S. T., & Pollack, H. A. (2024). Associations of adolescent school social networks, gender norms, and adolescent-to-young adult changes in male gender expression with young adult substance use. *Journal of Adolescent Health*, <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2023.11.018>. [link]
- Grant, V. V., Stewart, S. H., O'Connor, R. M., Blackwell, E., & Conrod, P. J. (2007). Psychometric evaluation of the five-factor Modified Drinking Motives Questionnaire-Revised in undergraduates. *Addictive Behaviors*, *32*(11), 2611–2632. [link]
- Greene, A., Korchmaros, J. D., Davis, M., Sargus, T., & Preston-Haynes, F. (2023). Building capacity to implement sexual health risk and substance use disorder prevention services in adolescent behavioral health treatment: A case study. *Children and Youth Services Review*, *155*, 107152. [link]
- Hai, A. H., Lopez-Quintero, C., Elton, A., Curran, L., & Bo, A. (2024). The independent and joint effect of socioeconomic status and multiracial status on the prevalence and frequency of substance use and depression among U.S. adolescents. *Addictive Behaviors*, *151*, 107953. [link]
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed., pp. 125–857). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall. [link]
- Hammond, M. A., Khurana, A., & Stormshak, A. E. (2021). Adolescent measures of family socioeconomic status: Reliability, validity, and effects on substance use behaviors in adolescence and young adulthood. *Preventive Medicine Reports*, *21*, 101317. [link]
- Hulsmans, D. H. G., Otten, R., Schijven, E. P., & Poelen, E. A. P. (2021). Exploring the role of emotional and behavioral problems in a personality-targeted prevention program for substance use in adolescents and young adults with intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities*, *109*, 103832. [link]
- Jarnecke, A. M., Saraiya, T. C., Brown, D. G., Richardson, J., Killeen, T., & Back, S. E. (2022). Examining the role of social support in treatment for co-occurring substance use disorder and posttraumatic stress disorder. *Addictive Behaviors Reports*, *15*, 100427. [link]
- Jones, R. E., Spradlin, A., Robinson, R. J., & Tragesser, S. L. (2014). Development and validation of the Opioid Prescription Medication Motives Questionnaire: A fourfactor model of reasons for use. *Psychology of Addictive Behaviors*, *28*(4), 1290–1296. [link]
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practices of Structural Equation Modeling* (2nd Eds.). New York: Guilford. [link]

- Kuntsche, E., Knibbe, R., Gmel, G., & Engels, R. (2005). Why do young people drink? A review of drinking motives. *Clinical Psychology Review*, 25, 841–861. [\[link\]](#)
- Kwaning, K., Ullah, A., Biely, C., Jackson, N., Dosanjh, K. K., Galvez, A., Arellano, G., & Dudovitz, R. (2023). Adolescent feelings on COVID-19 distance learning support: Associations with mental health, social-emotional health, substance use, and delinquency. *Journal of Adolescent Health*, 72, 682-687. [\[link\]](#)
- Lee, C. M., Neighbors, C., Hendershot, C. S., & Grossbard, J. R. (2009). Development and preliminary validation of a comprehensive marijuana motives questionnaire. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 70(2), 279–287. [\[link\]](#)
- Marino, E. N., Jha, M. K., Minhajuddin, A., Ayvaci, E. R., Levinson, S., Pipes, R., Emslie, G. J., & Trivedi, M. H. (2024). Problematic substance use in depressed adolescents: Prevalence and clinical correlates. *Addictive Behaviors Reports*, 19, 100539. [\[link\]](#)
- Martin, K. P., Benca-Bachman, C. E., & Palmer, R. H. C. (2021). Risk for alcohol use/misuse among entering college students: The role of personality and stress. *Addictive Behaviors Reports*, 13, 100330. [\[link\]](#)
- Mathijssen, J. J. P., Rozema, A. D., Hiemstra, M., Jansen, M. W. J., & van Oers, J. A. M. (2021). Stability of and change in substance use risk personality: Gender differences and smoking cigarettes among early adolescents. *Addictive Behaviors Reports*, 14, 100360. [\[link\]](#)
- McCabe, S. E., & Teter, C. J. (2007). Drug use related problems among nonmedical users of prescription stimulants: A web-based survey of college students from a Midwestern university. *Drug and Alcohol Dependence*, 91(1), 69–76. [\[link\]](#)
- McConnell, M. M., Memetovic, J., & Richardson, C. G. (2014). Coping style and substance use intention and behavior patterns in a cohort of BC adolescents. *Addictive Behaviors*, 39 (10), 1394-1397. [\[link\]](#)
- Meyers, L. S., Gamst, G., & Goarin, A. J. (2016). *Applied multivariate research, design and interpretation*. Thousand oaks. London. New Deihi, Sage publication. [\[link\]](#)
- Muris, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youth (s). *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, (23), 145-149. [\[link\]](#)
- Namuwonge, F., Kizito, S., Sseentumbwe, V., Kabarambi, A., Magorokosho, A. K., Nabunya, P., Namuli, F., Namirembe, R., & Ssewamala, F. M. (2024). Peer pressure and risk-taking behaviors among adolescent girls in a region

- impacted by HIV/AIDS in Southwestern Uganda. *Journal of Adolescent Health*, 74 (1), 130-139. [\[link\]](#)
- Nwabueze, C. A., Nkemjika, S., Okereke, O. P., Fagbenle, O. E., Arisoyin, A. E., Ibeneme, C., Brown, C., Ikekwere, J., Petion, J. S., Oke, O., Johnson, B., Azim, S., & Jegede, O. (2024). Investigating the association between multiple substance Use and dating violence involvement among U.S adolescents. *Psychiatry Research Communications*, 4, 100150. [\[link\]](#)
- Razaghi, E., Farhoudian, A., Pilevari, A., Noroozi, A., Hooshyari, Z., Radfar, R., & Malekinejad, M. (2023). Identification of the socio-cultural barriers of drug addiction treatment in Iran. *Heliyon*, 9, e15566. [\[link\]](#)
- Reed, K. P., Nugent, W., & Cooper, R. L. (2015). Testing a path model of relationships between gender, age, and bullying victimization and violent behavior, substance abuse, depression, suicidal ideation, and suicide attempts in adolescents. *Children and Youth Services Review*, 55, 128-137. [\[link\]](#)
- Scheier, L. M., & Shigeto, A. (2022). Developmental cascades in studies of adolescent and young adult substance use etiology: A systematic review. *Addictive Behaviors Reports*, 15, 100420. [\[link\]](#)
- Seker, S., Habersaat, S., Boonmann, C., Palix, J., Jenkel, P., Fischer, S., Fegert, J. M., Kolch, M., Schmeck, K., & Schmid, M. (2021). Substance-use disorders among child welfare and juvenile justice adolescents in residential care: The role of childhood adversities and impulsive behavior. *Children and Youth Services Review*, 121, 105825. [\[link\]](#)
- Shao, L. Y., Al-shoaibi, A. A. A., Trompeter, N., Testa, A., Ganson, K. T., Baker, F. C., & Nagata, J. M. (2023). Association of cyberbullying victimization and substance initiation: The Adolescent Brain Cognitive Development (ABCD) study. *Drug and Alcohol Dependence*, 251, 110920. [\[link\]](#)
- Shao, I. Y., Al-Shoaibi, A. A. A., Testa, A., Ganson, K. T., Kiss, O., Baker, F. C., & Nagata, J. M. (2024). From individual motivation to initiation: A longitudinal cohort study assessing the associations between behavioral motivation traits and risk of substance use initiation among us adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 74, 11-18. [\[link\]](#)
- Simons, J. S., Correia, C. J., Carey, K. B., & Borsari, B. E. (1998). Validating a five-factor marijuana motives measure: Relations with use, problems, and alcohol motives. *Journal of Counseling Psychology*, 45(3), 265–273. [\[link\]](#)
- Trucco, E. M. (2020). A review of psychosocial factors linked to adolescent substance use. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*, 196, 172969. [\[link\]](#)
- Yang, Y. (2023). Gun carrying among US adolescents: the mutual impact of violence experiences, safety concerns, and substance use behaviors. *Public Health*, 223, 87-93. [\[link\]](#)

- Yoon, S., Calabrese, J. R., Yang, J., Logan, J. A. R., Maguire-Jack, K., Min, M. O., Slesnicjk, N., Browning, C. R., & Hamby, S. (2024). Association between longitudinal patterns of child maltreatment experiences and adolescent substance use. *Child Abuse & Neglect*, 147, 106533. [\[link\]](#)
- Zakaria, S., Sasagawa, S., & Essau, C. A. (2021). Exploring the impact of a transdiagnostic cognitive behavioural therapy-based intervention on a group of Malaysian adolescents with problematic drug use and emotional problems. *Addictive Behaviors Reports*, 14, 100381. [\[link\]](#)
- Zheng, Y., Li, J., & Vergunst, F. (2023). Drinking behaviors of Chinese adolescents over the past three decades: A systematic review and meta-analysis. *Preventive Medicine*, 173, 107558. [\[link\]](#)
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52 (1), 30-41. [\[link\]](#)